

מחאה מחטיאה / נתן אלתרמן

1

הגדרת המאורעות המתרחשים בביאפרה כ"רצח עם" היא הגדרה שהומצאה לא בישראל. עתונות-עולם מגדירה כך את הדברים מזה שבועות רבים, והתיאורים המתפרסמים, תיאורי שואת-המונים מעידים על כך.

איני יודע אם מישהו בעולם חיכה לשמוע מה תאמר מדינת ישראל בענין זה. דבר אחד ברור, ההתעוררות שקמה בכנסת, לנקוט עמדה לנוכח התרחשות מחרידה זו, היתה התעוררות שמטבע ומהכרח. קשה לשער את בית-הנבחרים הישראלי מתעלם מן הנושא הזה. כן, מסתבר שהיותנו שייכים לעם-הנרצח הוא דבר שמטיל גם חובות מסויימים... הסיעות שהגישו את הצעות-המחאה שלהן לסדר-היום עשו דבר שאין לראות את כבודה של מדינת ישראל שלם בלעדיו.

אלא שהדיון שבא בעקבות ההצעות הללו, ונוסחת-המחאה שנתקבלה בעקבות הדיון, והמשא-ומתן הבי נסיעתי, הפכו את המסכת כולה, באשמתה המפורשת של הנהלת הקואליציה, למשהו שאין לו תואר ושם.

2

הנהלת הקואליציה, שעמדה בפני ההכרח להחליט בדבר, יכלה לצאת מן הסבך בכמה דרכים: א. היא יכלה לקבוע כי עזרה חמרית לנצורי-ביאפרה חשובה יותר מכל מחאות, וכי מדינת ישראל והכנסת צריכות להסתפק בהגשת עזרה חמרית זו. ב. היא יכלה לקבוע כי אמנם ראוי למחות, אלא שהמחאה צריכה לחול לא על "רצח עם", כהגדרה הרווחת בעתונות [ת] העולם, אלא רק על פעולות מלחמה "לא הומאניות". ג. היא יכלה לקבוע כי אמנם אי-אפשר שלא להזכיר ענין "רצח עם", אלא שאין להסמיך לכך ענין תקפה היהודי המיוחד של המחאה.

אך מרגע שהוחלט לנקוט מונח "גנוסיד" ולמחות על כך בשם מדינת ישראל ומרגע שהוחלט להדגיש את משמעותה היהודית המיוחדת של מחאה זו, - להדגיש ש"הכנסת מייצגת עם אשר מנת חלקו היו לא רק רדיפות אלא גם השמדת מיליוני בניו" - מאותו רגע היה צריך להבין עוד משהו: היה צריך להבין כי לנסח, אחרי כל אלה, מחאה אשר חיבוטי הנוסח ודקויות הרתיעה-הדיפלומאטית ממש משועים מתוכה, הוא דבר מעוות, דבר של אבסורד ושל אירוניה מרה.

לדבר על "רצח עם" ולפנות בדברי כיבושין אל שני הצדדים, לדבר על "רצח עם" ולמחות על כך בתורת יהודים מלומדי נסיון, ולהימנע עם זאת בקפדנות כה רבה מלזהות את הנרצח בשמו ולהיזהר כל-כך מכל דבר שיש בו משום פריצת מסגרות השיגה, לדבר בשם השואה היהודית, בשם שרידיה

וציווייה, ולהסתפק במה שהסתפקה מחאה זו שלפנינו – כל הדברים האלה מצטרפים למסכת של גיחוך מר ונוקב, כל זה כאילו בא בכוונה-תחילה להבליט לא כיצד צריך היה העם היהודי למחות במקרה זה – אם החליט למחות – אלא כיצד עליו לשקוע בטיטיוון סטירילי ומופשט של חישובים ועיונים ורתיעות שאך למותר להזכיר כאן טעמים המדוייק ומשמעותו.

3

מדינת ישראל עוד לא זכתה לתת לאדם היהודי ולאומה היהודית את שהללו שואפים לקבל מידיה, את תחושת האפשרויות החדשות, בנות-החורין, להפעלת הכוחות הגנוזים ביחיד ובעם לחיי רוח מלאים, להגשמת היעוד אשר למורשת הלאומית ולעקרונותיה, להשתלבות העם היהודי בחיי משפחות העמים, על כל מה שבכוחו לתרום לעולם מכוה נסיונו ותולדותיו. העובדה שאפילו יום אחד מכל ימיה עד כה לא ידעה מדינת ישראל טעמים של חיי שלום, גרמה שההוויה הממלכתית נעשתה לא רק כוח משחרר אלא גם כוח כובל, שכן חירותו המוסרית של העם היהודי ושל היחיד היהודי נעשתה כפופה במסגרת החדשה לנימוק של "טובת המדינה" ל"ראָזון ד'אָטה" ההכרחי, יותר משזכתה לפורקן של כוח ושל שלמות. המוסר שהמדינה כופה עלינו במקרים רבים הוא מוסר של נצורים. ברור שלעת מיבחן אין הוא נופל מכל מוסר אחר וברור שהשלמה עם פיצוץ בתים, למשל, כדי למנוע מפולת בתים אחרים, הוא ענין צודק יותר מהתרעה הנותנת סיפוק לבעליה. מי שאמר שאין הוא מקבל את העולם במחיר דמעת ילד, אמר אמת שאין למעלה ממנה, אך מכוחה של אמת זו אנו נאלצים לקבל את העולם יחד עם דמעת הילד כדי למנוע דמעות ילדים. במעגל זה אנו סובבים יום-יום ואנו יודעים כי אין זה פלפול אלא תריס מפני התוהו וההפקר. אך מסתבר כי הנימוק הממלכתי עשוי לגלוש על-נקלה מן הכורח אל ההרגל הנעשה טבע. כדבר הזה אירע בזמן הוויכוח בכנסת על אותה מחאה נגד "רצח עם".

4

לא אכנס לפולמוס עם נואמי הקואליציה שגלגלו עינים גדולות של פחדים דיפלומאטיים ושל הפחדות פוליטיות ועמלו בכל כוחם לדחוק את המחאה אל תוך הניירת המשרדית. כדי להבליט את מידת הסטייה בכיוון זה נזכיר כי שר-החוץ, לאחר שהסכים לעיקרי הדברים והוסיף משלו דברי הזדעזעות קיצוניים, אשר נגעו אף בזכרון השואה היהודית, הציע להעביר את הדיון בענין זה אל ועדת-החוץ-ובטחון...

נסיון זה למנוע דיון פומבי על מחאה אשר כל עיקרה הפומביות והבלטת הקווים הגדולים והעקרונות הקובעים, נסיון זה עשוי היה להפוך את המחאה מראש לענין של ועדת-ניסוח סגורה, למיסמך זהיר ומדוקדק שאינו שווה את הנייר אשר עליו הוא כתוב והשווה וודאי פחות מטונה אחת של רפואות ומזון. זה היה נסיון אשר חוסר-זהירות שבו וחוסר תחושה מדינית נכונה שבו הופך כל שאר מיני זהירות וכל שאר תחושות פוליטיות למסכת מופרכת מעיקרה.

5

מחאה זו והדיון שקדם לה, אילו התגלגלו הדברים אחרת, יכלו להיות לא רק ביטוי יהודי ממלכתי החורג מן השיגרה, אלא יכלו אפילו לשלב יסוד חדש ונימה חדשה במדיניות הבינלאומית. כאן היתה הזדמנות, כאן היה שער פתוח, להגשים משהו מיעודה האמיתי של מדינת ישראל, מיעודה הנקבע על-ידי תולדותיו של העם הזה, על-ידי מורשתו, על ידי עברו הקרוב.

מחאה כזאת, בענין **כזה**, אינה יכולה שלא לסלק הצידה, שלא להעיף עם הרוח, כמה שגרות ומוסכמות. ההצעות שנשמעו, לפנות אל מועצת-הבטחון, לדרוש הפסקת משלוחי נשק לניגריה, לכנס את עצרת האו"ם, להוקיע במפורש את מבצעי הטבח, לכונן חיל-סעד בינלאומי, הצעות אלו של סיעות האופוזיציה (ביחוד "המרכז החפשי" והעוה"ז) הם מסוג הדברים שמחאה כזאת לא תיתכן בלעדיהם. אם נדחו ההצעות הללו היה צריך לקבוע במקומן אחרות **ברוח זו** ובכיוון זה.

מחאה כזאת היתה מצמיחה אולי אף תוצאות מוחשיות שאינן מבוטלות. היא היתה מניעה אולי גלגלי גורמים עולמיים שלא הונעו, מעוררת דרכי התאזרות חדשות ומקוריות, מטלטלת משהו בשגרות הדיפלומטיות הקפואות של המדיניות הבינלאומית, ואולי לא רק בענין זה בלבד.

במקום זה ראינו מצד הנהלת הקואליציה מאמצים עילאיים של טשטוש, של עמעום, של התכוונות להקהות ויהי מה את עוקצה של המחאה, ליטול כוחה, לדחוק אותה בכוח אל תוך המורגל, המאובק והמכרסם את תולדות האדם כמו עש.

וכל זאת מתוך הדגשה שאנו מוחים כיהודים, וכל זאת כשזכרון השואה היהודית ברקע.

6

הדעה שנשמעה בכנסת כי ממדיה וטיבה של שואת העם היהודי באירופה הם מעבר לכל דמיון ומשום כך אין לעשותם ענין של הסתמכות ונקודת-מוצא לדיון, היא דעה מוטעית. יהיה זה באמת צחוק הגורל אם ממדיו של אותו פשע עולמי יגרמו זלזול בפשעים אחרים. אימתו של פרק החורבן של יהדות אירופה אסור להוציאו מכלל הוויתו של העולם בימינו ואותה תקופת-אימים צריכה להיות חלק לא-נפרד מאמות-המידה להערכתם של תהליכים ומעשים בעולם ההווה. אימתה של אותה תקופה אינה מכה מוראותיהם של פשעים אחרים, אלא היא חושפת אותם ומוסיפה עליהם מכוחה המזעזע, מתביעתה וממשפטיה.

החלטת המחאה של הכנסת, המדברת על "רצח עם" והמסמיכה לכך את זכרון השואה היהודית ואת החובה שהיא מטילה על הנציגות הממלכתית של העם היהודי, נעשתה מסמך הסותר את עצמו ואת יעודו. לא מאורעות ביאפרה מתגמדים מול זכר השואה, אלא מחאה זו היא המתגמדת וחבל רק שאין גימוד זה הופך אותה לאין. מיסמך כזה מוטב לו שלא היה מתנסח כלל ובלבד שלא יתנסח בצורה זו ולאחר דיון כזה. כל מהותה של מדינת ישראל, כל תולדותיה ותולדות אומתה הם היפוכו הגמור.

